

De Poelruiter is een broedvogel van Zuidoost-Europa en Midden-Azië, die in de trektijd nogal eens een westelijke route neemt en dan vooral in Zuid-Duitsland, Zuid-Frankrijk en Spanje wordt waargenomen. Volgens de laatste Britse check-list werd hij in Engeland elf keer vastgesteld. Hij overwintert in Afrika, Zuid-Azië, Indonesië en Australië.

Summary: *Tringa stagnatilis* new for the Dutch list.

On May 3d, 1958 a specimen of *Tringa stagnatilis* was caught by Count LIPPENS near the Reserve „Het Zwin” in Belgium at a distance of 40 metres from the Dutch border after the bird had flown over the Dutch territory in the utmost Western part of Dutch Flanders for about 50 metres (now in the collection of the Royal Institute of Natural History in Brussels) (See for this ninth record for Belgium also Le Gerfaut 48, 1958, p. 260).

On August 22nd and September 6th of the same year another — apparently the same — specimen was seen by other Belgian ornithologists near Hoek in the middle of Dutch Flanders (See also *ibidem* 49, 1959, p. 124).

Already on May 30th, 1957 again another Belgian bird-watcher saw a wader not far from the locality last-mentioned in Dutch Flanders, that according to him most certainly belonged to the same species (See *De Wielewaal* 23, 1957, p. 244 and also *Limosa* 32, 1959, p. 52).

These are the first records of this species for the Netherlands.

Het Kleinst Waterhoen (*Porzana pusilla*) broedvogel van natuurreserveaat „Het Zwarte Meer”

door

J. A. F. KORIDON

(Vogelwachter bij het Staatsbosbeheer)

(met Plaat 5 en 6)

Reeds lang hadden wij een vermoeden, dat het Kleinst Waterhoen tot de broedvogels van het Zwarte Meer behoorde. In verband met de levenswijze van deze soort is het echter verre van eenvoudig het positieve bewijs te leveren, vooral in een gebied als het Zwarte Meer met zijn enorme riet- en biesvelden. Bovendien hebben sommige rallen de gewoonte om in een terrein met aaneensluitende begroeiing de mens over vrij grote afstand te „vergezellen”. Men is dan geneigd op de rallengeluiden af te gaan, doch wordt dan door de vogel op een listige wijze uit zijn broedterritorium weg-gelokt. (Een dergelijk voorval maakten wij mede bij het zoeken naar het nest van het Klein Waterhoen (*Porzana parva*) in het broedseizoen resp. van 1952 en 1955). In kleinere moerasgebieden waar de soort broedvogel is, is het natuurlijk dikwijls mogelijk te bepalen op welke plaats het nest zich ongeveer moet bevinden. In andere gevallen is het aanbevelenswaardig een bijzondere studie van de vogel, de geluiden en de broedbiotoop te maken. Dit bracht ons een stap nader in de goede richting. Zo werd in 1955 driemaal een juveniel Kleinst Waterhoen bemachtigd en geringd (*Limosa* no. 1—2, 1955). Hoewel wij hier te maken zouden kunnen hebben met eventuele doortrekkers, duidde de vangst van twee gelijktijdig

gevangen exemplaren toch enigszins op een plaatselijk broedgeval.

22 september 1956 trof ik tussen moerasplanten een eitje aan, dat volgens determinatie door de heer HELLEBREKERS met bijna absolute zekerheid afkomstig moest zijn van een Kleinst Waterhoen. De maten van het desbetreffende ei waren als volgt: 28.7×20.6 mm (Limosa no. 2—3, 1957).

Bij terugkomst van een contrôletocht langs de vangfuiken vestigde mijn vrouw tijdens een bezoek dat zij in 1957 aan het reservaat bracht, mijn aandacht op de eigenaardige gedragingen van een ralachtige vogel. Het bleek een Kleinst Waterhoen te zijn, dat zich opvallend gedroeg. Telkens klom de vogel op de vegetatie, zodat hij goed zichtbaar was, om dan een tiental meters ver te vliegen, waarna hij in de begroeiing neerstreek om onopgemerkt terug te keren naar de plaats waar hij was opgevlogen en zich daar weer op de vegetatie te vertonen. De geluiden die de vogel daarbij uitte, hadden enige overeenkomst met het hese geluid, dat halfwas jonge Meerkoeten plegen voort te brengen. Het gedrag van het Kleinst Waterhoen duidde m.i. op de aanwezigheid van kleine, wellicht pas uit de eieren gekomen jongen. Merkwaardigerwijze was de plaats van waarneming dezelfde als waar ik in 1956 het ei aantrof. Uit vrees de jongen te zullen vertrappen is door mij op dat moment geen nader onderzoek ingesteld. Enige dagen later nam ik daar het Kleinst Waterhoen niet meer waar, doch vond er wel een ledig klein ralachtig nest. (Collega WILDEBOER vond in 1957 in het Zwarte Meer rayon-oost een uitgevreten 4-legsel dat volgens de heer HELLEBREKERS eveneens met bijna absolute zekerheid afkomstig was van een Kleinst Waterhoen).

In augustus 1957 werd verder driemaal een juveniel Kleinst Waterhoen bemachtigd, waarvan er een nog zeer jong en niet geheel vluchtig was (Limosa no. 1, 1958).

Mocht op grond van dit alles gevoegelijk aangenomen worden dat de soort in 1956 en 1957 in het reservaat broedde, in 1958 gelukte het dit definitief vast te stellen.

Tijdens een excursie op 6 juni maakte ik een bezoeker attent op een terreintje met een volgens mij, gunstige rallen-broedbiotoop. Zoals gewoonlijk, kon ik niet nalaten dit terreintje en passant nog even vlug te doorzoeken, waarbij ik tot mijn grote verrassing een bewoond nest van het Kleinst Waterhoen aantrof. De broedbiotoop was gelijk aan die waar normaal de nesten van Porseleinhoen en Waterral worden aangetroffen, n.l. een overjarige en nieuwe begroeiing, bestaande uit: Grote en Kleine Lisdodden, Riet- en Vlotgrassen, Moeraswalstro, Zee- en Mattenbies etc. Dit alles vormde te zamen één dicht plantenstruweel. Het nest zelf was bevestigd aan overjarige stengels van Rietgras, Zee- en Mattenbies en enkele Grote Lisdodden en was door een pluk overjarig Rietgras overkapt. De constructie van het nest toonde gelijkenis met die van

Foto J. A. F. KORIDON

Fig. 1. Een der adulte exemplaren van het Kleinst Waterhoen (*Porzana pusilla*) in de omgeving van het nest, Zwarte Meer, juni 1958.

Foto J. A. F. KORIDON

Fig. 2. Kleinst Waterhoen (*Porzana pusilla*) op het nest, Zwarte Meer, juni 1958.

Foto J. A. F. KORIDON

Fig. 3. Kleinst Waterhoen (*Porzana pusilla*). Pullus en 1 ei op het nest, Zwarte Meer, 23 juni 1958.

het Porseleinhoen, maar de vorm was naar mijn mening iets ovalet en de afmetingen waren kleiner. Als nestmateriaal waren vnl. de topeinden der bladeren van de Kl. Lisdodde gebezigd, benevens stukjes Mattenbies, grashalmen enz. De nesthoogte boven de bodem, gemeten van de bovenrand van het nest af, bedroeg plm. 50 cm bij een waterhoogte gelijk aan N.A.P. Bij dit waterpeil zou het nest zich nog plm. 15 cm boven de waterspiegel bevinden. Het Kleinst Waterhoen bouwde haar nest aanmerkelijk hoger boven de bodem dan Porseleinhoen en Waterral. Tijdens onze aanwezigheid vertoefde de oude vogel in de directe omgeving van het nest, zodat ik hem enige malen van nabij kon observeren. Door de opgedane ervaringen was het mogelijk vrijwel onmiddellijk vast te stellen, dat het exemplaar een Kleinst Waterhoen was. Vooral het vele wit op de bovenzijde (zie Plaat 5, fig. 1), de donker zwart-wit gestreepte zijflanken en de op dezelfde wijze gebandeerde onderstaartdekveren benevens de vleeskleurige pootjes waren kenmerkend.

Op 8 juni toonde ik Dr. TEN KATE het nest. Het weer was uitzonderlijk slecht; een stormachtige wind, gepaard gaande met zware regenbuien, deed het water in het reservaat snel stijgen. De bodem van het nest bevond zich bij onze komst nog slechts enkele cm boven het water. Om het broedsel te redden brachten wij het nest onmiddellijk ca 35 cm omhoog; ook construeerden we een geheel nieuwe overkapping boven het nest. De maten van de zes eieren waren als volgt: 27.7×22.1 mm, 27.8×21.9 mm, 28.1×21.7 mm, 28.1×21.9 mm, 29.6×22.0 mm, 29.9×22.1 mm. De schaalkleur was bij alle zes donkerbruinachtig en vrij glanzend. De vlektekening was zó dicht, dat de eigenlijke ondergrond zonder meer niet te zien was.

Toen we een korte tijd later weer gingen kijken, bleek de gewijzigde nestsituatie te zijn aanvaard en voelden de eieren warm aan. Gedurende de werkzaamheden aan het nest en na onze terugkomst kregen wij de vogel diverse malen te zien en zag de heer TEN KATE zelfs eenmaal beide exemplaren gelijktijdig op korte afstand van het nest. Ze toonden weinig schuwheid: een der ouden begaf zich regelmatig naar het nest.

Bij mijn komst op 10 juni vertoefde een der oude vogels op het nest en verliet dit pas toen ik het nest met de hand aanraakte, na mij eerst nog een felle snavelhouw te hebben toegediend. Hierna paradeerde de vogel op het paadje op nog geen meter afstand van mij. Hij bleek erg broeds te zijn en trachtte mij door afleidingsmanoeuvres van het nest weg te lokken, waarbij hij alle veren opzette en, met de kop omlaag gericht, de vleugels langs het lichaam liet afhangen. Vooral in deze houding kon ik prachtig de witte buitenvlag van de buitenste grote slagpen waarnemen, dat, zoals bekend, het voornaamste verschillenmerk tussen *pusilla* en *parva* vormt. Wanneer ik vervolgens met de hand de eieren of het nest aanraakte, nam de vogel de houding van een broedse kip aan, stooft

zeer snel op de hand af en diende onder het uiten van een schelle kreet (krie'hiet), een krachtige snavelhouw toe. Toen ik, zonder mij te verroeren, bij het nest ging staan, kwam de vogel spoedig op het nest terug, keerde de eieren en ging rustig zitten broeden. Na plm. 25 minuten kwam de vogel van het nest en ging op ca. 2½ meter van mij verwijderd, zich op het paadje de veren pluizen. Enige ogenblikken later kwam het tweede exemplaar uit de begroeiing en nam plaats naast het eerste, dat waarschijnlijk het ♀ was en bewerkte met de snavel de veren op het kopje van deze partner. Zulke tafereeltjes zijn onvergetelijk. Het verenkleed was bij beide exemplaren vrijwel gelijk, hoewel het ene wat meer glans toonde.

Op 11 juni namen Dr. TEN KATE en ik dezelfde afleiding-manoeuvres waar als een dag te voren. Toen ik ter demonstratie mijn hand op het nest legde, was het zelfs mogelijk de vogel van het nest te lichten, zodat we deze op alle kenmerken konden determineren. Op 23 juni bleken reeds vijf van de zes eieren te zijn uitgekomen; er bevonden zich echter geen jongen meer in het nest. Wel hoorde ik een regelmatig gepiep en na enig zoeken trof ik in de directe omgeving een pullus aan. Het jong, dat veel overeenkomst vertoonde met de pulli van Waterrallen, was naar schatting ongeveer twee dagen oud (zie Plaat 6, fig 3). (Helaas was het jong enigszins misvormd doordat het zijn rechter oog miste. Op de plaats daarvan bevond zich normale huid, met donshaartjes). Toen ik het jong even in mijn cap naast het nest op de begroeiing zette om het te ringen, kwam, terwijl het jong nog steeds piepte, een der ouden op het nest en ging in broedhouding op het eitje zitten (zie Plaat 6, fig. 2).

25 juni te omstreeks 19.15 uur bleek het nest nog als slaap- en/of roestplaats te worden betrokken. Bij mijn komst wipte een oude vogel van het nest, terwijl gelijktijdig ook meerdere jongen snel het nest verlieten. Even later hoorde ik duidelijk hoe de ouden met een zachtklinkend: „tok-tuk-tok-tuk enz.” de jongen weer in de richting van het nest lokten. Tijdens dit bezoek ringde ik een van de oude vogels.

Een juiste weergave van de geluiden, die de oude vogels tijdens onze aanwezigheid bij het nest produceerden, is wel zeer moeilijk. Ik noteerde vaak een zacht, nauwelijks hoorbaar geluid, klinkend alsof op een afstand op een paaltje wordt geslagen, n.l.: „Pets-put's of Pt's” (angstgeluid?);

tal van zacht knorrende geluidjes zoals: „Orr-No'rr” enz. (broedsheid?);

een zacht klinkend: „Tuk-tok en kuk” (lokgeluiden?);

een matig: „Oe: of Hoe:” (waarschuwing bij gevaar?);

een vrij krachtig: „Krrrrrik” (alarm?);

een schel, hoog en met sterke klemtoon op de laatste lettergreep: „Krie'Hiet” en „Kroeiit” (bij verdediging?)

Echter mag worden aangenomen dat het Kleinst Waterhoen, o.a.

tijdens de balts- en broedtijd, veel minder luidruchtig is dan b.v. *P. porzana* en *R. aquaticus*.

Rest mij nog te vermelden, dat op 20 augustus 1958 in het Zwarte Meer een juv. ex. werd bemachtigd en geringd.

Resultaten van het ringonderzoek betreffende de vogeltrek, ingesteld door het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie (voortgezet door het Vogeltrekstation) te Leiden, XLIII (1956), 2

door

J. TAAPKEN

PHASIANUS COLCHICUS L. — **FAZANT** (18, niet opgenomen).

LYRURUS TETRIX (L.) — **KORHOEN** (1, niet opgenomen).

GALLINULA CHLOROPUS (L.) — **WATERHOEN** (9, waarvan 8 niet opgenomen).

270474 11 of 12-11-1955 5-2-1956 bemachtigd te Pont-Audemer (Eure),
volgr. Herwijnen Frankrijk.

FULICA ATRA L. — **MEERKOET** (63, waarvan 57 niet opgenomen).

279312 4-8-1953 14-1-1956 geschoten te Hickling Broad 52° 45' N ;
volgr. Zwarte Meer 1° 35' E. (Norfolk), **Engeland**.

244829 14-8-1952 ± 16-2-1956 koudeslachtoffer Klinkenbergerput, Sas-
volgr. ibidem senheim, 3-3-1956 weer vrijgelaten aldaar met
349751.

349823 10-3-1956 (11-4-1956) dood gevonden Noordlaarderpolder,
overj. Zaandam gem. Haren (Gr.).

349302 11-4-1956 18-7-1956 dood gevonden op het strand van de
volgr. Nieuwe Diep Nissum Fjord, W van Holstebro (Jutland), **Dene-**
tussen IJsselmeer **marken**.
en Merwede-
kanaal

349430 3-3-1956 3-11-1956 geschoten te Le Hoc bij Le Havre 49° 30'
volgr. Velsen N ; 0° 6' E. (Seine-Maritime), **Frankrijk**.

349810 10-3-1956 15-12-1956 geschoten te Arques, gem. St. Omer
overj. Zaandam (Pas-de-Calais), **Frankrijk**.

PLUVIALIS APRICARIA (L.) — **GOUDPLEVIER** (24).

231450 26-10-1950 19-2-1956 geschoten bij Estremoz 38° 50' N ; 7°
volgr. Hoogmade bij 30' W, ± 200 km O van Lissabon, **Portugal**.
Leiden

256627 27-3-1952 15-3-1956 gevangen te Esquelbecq (Pas-de-Calais)
volgr. Wanswerd bij Duinkerken, **Frankrijk**.

289210 21-3-1956 28-3-1956 gevangen te Hogebeintum.

volgr. Onderdendam

287618 29-3-1956 30-3-1956 gevangen te Hogebeintum.

volgr. Ferwerderadeel
onder Wanswerd